

kijan silmissä elämäkertojen vaikeat vaiheet saattavat näyttäneitä vielä astetta raskaammilta kuin niiden kertojista.” Tätä pohdintaa voisi mielestäni viedä pitemmälle.

Kilpakirjoitusten osanottajat ovat poikkeuksellisia, kuten Apo useaan otteeseen huomauttaa. Agraaristen sukupuolikäsitusten tutkimista heidän avullaan vaikeuttaa myös yhteiskunnan muutos. Sisältäni nousee kurttuotsaisen historioiden haamu, joka sormi olossa huomauttaa folkloristikan tutkijalle, että viime vuosisadan alun ja tämän vuosisadan jälkipuoliskon agraari-Suomea ja sen sukupuolimalleja on vaikea rinnastaa. Elämäkertakilpailun sato on 1990-luvulta. Siinä maaseudun naiset tulkitsevat elämänsä hyvinvointivaltion näkökulmasta. Heidän äitinsä, osin jopa isoäitinsä, ovat olleet äänioikeutettuja kansalaisia. Heidän tulkintansa suodattuvat tasa-arvoideologian läpi, vaikka he eivät ehkä olisikaan sisäistäneet näitä ihanteita samalla tavalla kuin kaupunkilaiset, enemmän kouluja käyneet sisarensa.

Tällä en yritä sanoa, että maaseudun raatajanaiset olivat onnellisia, jaloja villejä, kunnes heidän silmänsä avattiin

epäoikeudenmukaisuudelle. On myös syytä alleviivata, että en nostalgisesti etsi menneisyydestä onnelaa, jossa vallitsi sukupuolten tasa-arvo. Sen sijaan minua kiinnostaa suunnattomasti, minkälainen oli yhteiskunta, josta Apo toteaa (s. 208): ”Kyläyhteisön naiset eivät kyseenalaistaneet epäoikeudenmukaista työnjakoa – päin vastoin: se opetettiin painokkain repliikein seuraavalle sukupolvelle.” Millä tavoin tässä yhteiskunnassa hahmotettiin sukupuolten suhteita? Oliko se tapa jokin muu kuin meidän tasa-arvokeskeinen tapamme? Onko tasa-arvo tai epätasa-arvo ainoa ulottuvuus, jolla sukupuolten suhteita voidaan arvioida?

Satu Apo avaa keskustelun, jota pidän tarpeellisena kaikille, jotka miettivät naisten ja miesten historiaa. Kysymys on pohjimmiltaan tutkimuksen päämääristä ja tavoitteista. Etsimmekö sukupuolten suhteita tuttuutta vai vierautta, sa-

manlaisuutta vai erilaisuutta? Jos tavoitteena on osoittaa, että suomalainen agraariyhteisö oli nykypäivän mittapuulla naisia sortava, ei tehtävä ole kovin vaikea. Intänkin muita tarkastelutapoja. En välttämättä tiedä, mitä etsimäni vastaukset ovat, mutta naisten ikaikaista alistusta pidän liian helppohintaisena vastauksena. Minua kiinnostaa, miten voi tutkia sukupuolten suhteita ja käsitystä sukupuolesta yhteiskunnassa, jossa monet asiat ymmärrettiin eri tavoin kuin me olemme totuneet ymmärtämään. Satu Apo pitäytyy eksplisiittisesti pohjoismaisen hyvinvointivaltion tasa-arvoihanteissa, mutta antaa kosolti aineksia myös toisenlaisten selitysten etsimiseen ja toisenlaisten ajattelutapojen ymmärtämiseen.

”Eteenpäin, sano mummu lumessa”, kuten muistinvarainen satakuntalainen sanonta kuuluu.

PIRJO MARKKOLA

SATU APO
NAISEN VÄKI
TUTKIMUKSIA SUOMALAISTEN KANSANOMAISESTA
KULTTUURISTA JA AJATTELUSTA
HELSINKI: HANKI JA JÄÄ, 1995

KENEN SILMISTÄ ME ITSEÄMME PEILAAMME?

EU-äänestyksen yhteydessä käyty keskustelu sai minut ihmettelemään, mikä olisiko tai ilmiö se ”Suomi” oikein on. Ovatko sen edut samat kuin

minun ja naapurioven takana asuvan yksinhuoltajan. Ja mitä se ”Eurooppa” oikein on? En kokenut kummankaan osapuolen Suomi-retoriikkaa omakse-

ni, vaan koin itseni jotenkin ulkopuoliseksi tai yksinkertaisesti huonoksi suomalaiseksi. Retoriikoissa jäi kertomatta, että kansalaisten valta on jok-

seenkin yhtä vähäistä niin Suomessa kuin Euroopan unionisakin. Molempien osapuolten vakuuttamismenetelmät olivat varsin vanhatestamentillisia: jos äänestän väärin, olen (tai se ”Suomi”) menettänyt taivaassa taivaassa ollaan, niin aikakauden antemit, intellektuelit, antanevat jonkinlaisen kuvan siitä, mitä se suomalaisuus ja sitä kautta eurooppalaisuus tai päinvastoin on. Vai antavatko?

Medialemmikki Matti Wuori julkaisi kirjan ”Faustin uni”, jossa hän suomii suomalaisuutta muun muassa. Se on sel-laista uuninpankolla istumista, maailman katselemista räppänestä, televisiosta. Hänen akselinsa on Amsterdam–Praha, kaupunkien kaupungit. Muulla ”konfferensaavalla” ylemmällä keskiluokalla paikkoja ovat Bryssel tai Pariisi. Niitä käytetään kuin Moskova-korttia jokin aika sitten käyttäytymisemme ohjaamiseen, ihmisten jakamiseen vuohiin ja lampaiisiin.

Anja Kauranen kirjoitti Suomen Kuvalehden kolumnissaan: ”Wuoren kirja olisi tunnut aikamoiselta kliseeltä ja karikatyyriltä, elleivät nykypäivän Lallit ja Matit (siis suomalaiset miehet; kirjoittajan huomautus) olisi heti joukolla kiiruhtaneet todistamaan Wuoren Suomi-kuvan puolesta. Eri lehtien arvostelijat ja palstanpitäjät kävivät oitis hurttaluamana Wuoren kimppuun. Heidän pilkkansa ja vähättelynsä olivat juuri sitä torjuvaa ja masentavaa suomalaisuutta, jota Wuori kirjassaan suomii. Eniten raivoa hyökkääjissä tuntuu herättäneen se, että Wuori kuvittelee ilmiselvästi olevansa – niin – jotain.” Näinköhän?

Kauranen näkee suomalaisuutena jantelaisen kateuden, joksi hän kritiikin leimaa. Yhtä hyvällä syyllä hänen suhtautumistapansa voisi yleistää suomalaisuudeksi. Toisten motiivien epäily ja kyseenalaistaminen. Niiden ”tietäminen” milloin kateudeksi, milloin poliittiseksi ajojhdiksi. Jos joku on jotain, niin se ei aseta häntä kritiikin yläpuolelle, olipa se ”jotain” sitten asema tai ns. näköalapaikka. Juuri se näköalapaikalla oleminen merkitsee jotain. Vastuuta.

Väännän rautalangasta. Wuori näkee aivan oikein, että aito kansainvälistyminen kaikine seuraamuksineen vaatii perusteellista kansallista uudelleenarviointia. Mutta kun hän näkee kritiikkinsä kohteena vielä ”uuninpankolla makaavan kansan”, niin hän puhuu yhtenäiskulttuurista, jota ei lopultakaan enää ole. Se muistuttaa ”eurooppalaistuneen” keskiluokan puhetta siitä, miten me emme ole ”eurokelpoisia”, kun emme hallitse ”pikkupuhumista”, tunne viinejä tai hallitse erilaisten veitsien ja haarukoiden koreografi-aa. Suomalaiset nähdään erityislaatuina juuri ennakkoluuloisuudessaan, tietämättömydessään ja perifeerisyydessään. Mutta sitä samaa väittävät omasta kansastaan myös ranskalaiset kuten muidenkin maiden intellektuellit.

Kun Wuori kirjoittaa Detroitista Brysseliin lentävän koneen ohjautuneen Irlannin lennonjohdon virheen vuoksi Frankfurtiin, hän toteaa, että ”tässä on jotakin hyvin suomalaista”. Se ei kerro suomalaisuudesta vaan Wuoresta. ”Tyhmän kansan teoriassa” kansaa pidetään jakamattomana, kollektiivisena muodostumana,

jolloin siitä ei voi löytyäkään luovan subjektin kykyjä, erilaisuutta. Oikeassahan Wuori on puhuessaan kansalaisyhteiskunnan puuttumisesta, demokratiavajeesta maassamme, jota oikeastaan vain hallinnoidaan. Mutta Wuoren pitäytyessä Suomi-kuvissaan niin moni asia muuttuu hänelle piiloiseksi ulkomaan ihailuksi, mikä vaarantaa kyvyn tarkkailla myös ulkomaista kehitystä. Demokratiavajeesta ja intellektuelleista puhuessaan hän erityisesti vetoaa Vaclac Haveliin ja toteaa tämän painottaneen, että intellektuelli työskentelee ennen muuta ihmisoikeuksien puolesta; hänen on sitouduttava – ei ideologioihin – vaan samastuttava ”ihmisyyteen, ihmisarvoon ja niihin kätkeytyviin, vielä käyttämättömiin mahdollisuuksiin”. Presidenttinä samainen Havel ei kuitenkaan ole muuttanut maansa etnisyyteen perustuvaa kansalaisuuslakia, josta ETYJ:n kirje Tšekin päättäjille toteaa lain ”toimeenpanneen ehkä pahimman kansalaisoikeuksien riiston Euroopassa sitten toisen maailmansodan”. Esimerkiksi kymmenettuhannelmet mustalaiset eivät voi saada passia, kansalaisuutta eikä sen myötä alkeellisiakaan perusoikeuksia. Mutta Wuori ”urputtaa”, että Suomessa vasta numero passissa tekee meistä ihmisiä. Niinhän se tekisi mustalaisistakin Tšekissä. Onneksi Wuori lausuu muussa yhteydessä: ”Jokainen lupaus sisältää petoksen”. Joka tapauksessa tällaisessa käänteisessä nationalismissa (termi Juhani Ruotsalon) liturgia ei vain tule sokeaksi tai yksisilmäiseksi ulkomaiden suhteen, vaan muuttuu epätasallisuudessaan kotimaankin suuntaan li-

turgiaksi, joka ei eritele täsmällisesti mitään vaan esittää liturgin itsensä asennetta. Esimerkiksi seuraavaan tapaan: ”Viininkulutuksen levineisyys onkin varsin luotettava länsimaistumisen ulkoinen mittari. Oma lukunsa on aikuisten muissa kulttuuripiireissä täysin käsittämätön maidon juominen. Sekin saattaa heijastaa kaipausta menetettyyn matriarkaaliseen, pehmeän hämyyn ja kaskisavujen kultamaahan.” Muistan lukeneeni Ranskassa asuvan kääntäjän ja ruokakirjailijan Jukka Mannerkorven kirjaa, jossa hän totesi suomalaisen ruoan olevan niin huonoa siksi, että täällä maajusseja ja kalastajia yms. on tuettu niin kuin on tuettu. Mutta eiköhän ranskalaisissa lehdistäkin kirjoitella, miten samat ammattiryhmät Ranskassa – vaikeivät nyt perunaa tai lanttua viljelisikään – meuhkaavat tukiensa ja rajoitusten puolesta niin, että koko EU heiluu. Ranska alkaakin olla ”eurokäyttäytyjien” mallimaa ja onkin EU:ssa omaksunut kulttuurin vaalijan roolin. Siellä kun lapsetkin puhuvat ranskaa, mutta harvemmin sitten muuta kieltä. Puhumattakaan lukutaidosta, joka puuttuu joka viidenneltä. Tämän ovat todenneet sekä OECD:n tutkimus, jota viranomaiset yrittivät piilotella, että lukutaidottomuutta vastaan taistelevan ranskalaisjärjestön GPLI:n puheenjohtaja Pierre Lequiller.

Ranskalaisuus tai ainakin sen menneisyys on Matti Klingelle yhtä tärkeä kuin hän itse, kuten hänen kirjoituskokoelmansa ”Kävelyllä Pariisissa” osoittaa. Matti Wuori kutsuu

Klingeä Rooman nuntiukseksi ja Lutetian (Pariisin) täysivaltaiseksi lähettilääksi ja puhuu hänen ”kulttuurisen yliminän vaikerruksesta”. Mutta mikään aito flanööri Klinge ei ole. Hänen ”kävelyretkiltään” puuttuvat niin hajut kuin mautkin toisin kuin esimerkiksi Juha Tantun ”ranskanpastilleista”. Jacques Werup kirjoitti hyvän flanööriin ominaisuuksista: ”Terveet silmät, fyysinen läsnäolo, elämännälkä ja kansanomaisuuden taju ovat välttämättömiä ominaisuuksia, jos haluaa kulkea ja kirjoittaa ilman tutkijankammion hajua.” Ja sehän on Klingen ainoa tuoksu. Paperi. Patsaista ja vaakunoista ja muista menneen maailman viesteistä kiinnostunut Klinge kiusaantuu, jos hänen menneisyyteen uppoutumistaan häiritsee Luxemburgin puistossa joku menneeseen kuulumaton vastaantulija. Pariisi ”tässä ja nyt” on vain tekosyy ”kammiotua” kirjoittamaan – joskin kiinnostavasti – vaikkapa menneestä tapakulttuurista tai käytösnormeista. Hän ei oikeasti kävele ja näe. Jos Matti Wuorta on kutsuttu joskus poliittisen kulttuurin Lenita Airstoksi, niin Klinge on sitten varmaan kulttuurin Sanelma Wuorre, joka mm. toteaa, että sana moraali ”johtuu sanasta ’mos, mores’ – tavat. Tavat – kulttuurin koko traditio; meidän kulttuurissamme se on pyrkimystä harmoniaan”. Hän on reviiiritietoinen hovimies, jonka menneisyyteen paneutumista häiritsee nykymeno vähän samaan tapaan kuin ”suuren matkakirjailijan” Paul Theroux’n matkustelua häiritsevät paikalliset asukkaat. Klinge on etikettitietoinen.

Etikettihän oli alun perin jonkinlainen kutsukortti Aurinkokuninkaan hoviin, joka oli julkinen teatteri, jossa liehakoilma ja imartelemalla aatelinen yritti voittaa kuninkaan ja hovin silmäätekevien suosion. Aatelinen oppi kätkemään ”rahvaanomaisuutensa” ja kouliintui hallitsemaan eleitä, ilmeitä, jopa silmien liikkeitä.

Mutta eurooppalainen sivistys on muutakin kuin muodollisia eleitä. Onhan kysyttävä, miksi me suomalaiset tuotamme itsemme – muka periferisinä kuvittelemalla – jonkinlaisen keskuksen, kaukaisen tai jostakin syystä hienomman paikan kuin maamme on. Suomalaiset tai sen ns. älymystö tuottavat itselleen rankaisevan yliminän, normin jota kutsutaan milloin eurokunnoksi tai eurotavoiksi, milloin taas jokikin muuksi. Miten välttyä edistämästä sen paremmin kansallista itsekehua kuin itsensä väheksymistä? Ei eurooppalaisuus ole jotain, joka sijaitsee aina jossain kaukana ja etäällä. Ja onko mitään mieltä nauraa rahvaan lihapullien kaipuulle ulkomailla, kun samaan aikaan englantilaiset imevät samassa paikassa kello viiden teenlitkuaan ja sitä ylistetään traditiona. Traditioita on niin moneen eurojunaan.

SEPPO HELMINEN

MATTI WUORI
 FAUSTIN UNI
 WSOY 1995
 MATTI KLINGE
 KÄVELYLLÄ PARIISSA
 OTAVA 1995